

CCV-TRENDANALYSE JEUGD & ALCOHOL

INLEIDING

De alcoholconsumptie van jongeren kan op steeds grotere belangstelling rekenen. Berichtgeving over bingedrinken, uitgaansgeweld en zuipketen doen zorgen over alcoholgerelateerde gezondheidsrisico's en overlast toenemen. Inmiddels schieten de regionale alcoholmatigingsprojecten als paddestoelen uit de grond.

Deze trendanalyse van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) zet actuele ontwikkelingen in wetenschappelijke kennis over alcoholgerelateerde jeugdcriminaliteit en jongerenoverlast op een rij. Over de relaties tussen alcoholgebruik en uitgaansgeweld, huiselijk geweld en vermogenscriminaliteit is al het nodige bekend. Maar hoe zit het met alcoholgebruik door jongeren in relatie tot bijvoorbeeld brandstichting, fietsdiefstal, vernieling of graffiti? Op basis van een trendanalyse maakt het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) een overzicht van beschikbare onderzoekskennis. De trendanalyse maakt duidelijk dat de effectieve maatregelen tegen alcoholgerelateerde onveiligheid niet voor het oprapen liggen.

ACHTERGROND

Het CCV houdt zich al geruime tijd bezig met het onderwerp jeugd & alcohol. Zo ondersteunt het CCV gemeenten bij het ontwikkelen van lokaal alcoholbeleid. In de zomer van 2009 publiceerde het CCV in samenwerking met het Trimbos Instituut een [infosheet](#) over middelengebruik en agressief gedrag in het uitgaanscircuit. En in december 2009 organiseren het CCV en Trimbos Instituut de conferentie '[Uitgaan onder invloed](#)'.

De voorliggende trendanalyse vormt een aanvulling op deze activiteiten. Het ontsluiten van wetenschappelijke inzichten in de relaties tussen alcoholgebruik en veelvoorkomende criminaliteit, buurtproblemen en onveiligheid kan veiligheidspartners helpen bij het ontwikkelen van beleid en maatregelen.

Voor de trendanalyse zijn in het voorjaar van 2009 een honderdtal wetenschappelijke studies bekeken over de verbanden tussen alcoholgebruik en veelvoorkomende criminaliteit, buurtproblemen en onveiligheid. De focus lag op recente literatuur (vanaf 1999) uit binnen- en buitenland over alcoholconsumptie door jongeren en geweld, vermogenscriminaliteit, vandalisme, overlast en verloedering. Ook reviews en effectevaluaties van maatregelen tegen alcoholgerelateerde veiligheidskwesties zijn bij de trendanalyse betrokken.

RESULTATEN VAN DE TRENDANALYSE

In een aantal overzichtelijke [tabellen](#) zijn de resultaten van de literatuurverkenning samengevat. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen besproken.

Drinken en delinquentie

Een groot aantal onderzoeken die in de CCV-trendanalyse zijn bekeken, gaat er van uit dat een samenhang bestaat tussen drinken en delinquentie. Jongeren die geen alcohol gebruiken, plegen meestal geen delicten, blijkt uit onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut. Jongeren die wél alcohol drinken, maken zich vaker schuldig aan (veelal lichte) vergrijpen en jongeren die bingedrinken plegen relatief de meeste en de meest ernstige misdrijven. Maar of de effecten van alcoholconsumptie op criminaliteit direct causaal zijn, wordt doorgaans (onder andere door het Sociaal en Cultureel Planbureau) betwijfeld.

Alcohol en geweld

Er is het nodige bekend over de aard van de relatie tussen alcoholgebruik en geweld. In brede kring wordt erkend dat alcoholconsumptie niet de enige factor is die geweldsescalaties bepaalt, maar dat ook

karaktereigenschappen van de dader en omgevingskenmerken een rol spelen. Ook de wederkerigheid van de relatie wordt door veel onderzoekers onderschreven: bovenmatig drinken kan resulteren in (meer) geweld, maar geweld kan ook tot meer alcoholgebruik leiden. Bovendien blijkt het risico van gewelddadig gedrag groter bij personen met agressieve neigingen. Tenslotte staat vast dat alcoholgebruik niet alleen van invloed is op het plegen van geweld, maar ook op slachtofferschap van geweld.

Alcohol en veelvoorkomende criminaliteit, buurtproblemen en onveiligheid

Over de verbanden tussen alcoholgebruik en andere delicten dan geweld geeft de wetenschappelijke literatuur minder uitsluitsel. Zo laat een aantal Nederlandse onderzoeken naar hanggroepen zien dat deze jongeren veel, vaak en op jonge leeftijd alcohol gebruiken. Maar er is niets bekend over de aard van de relatie tussen alcoholgebruik en rondhangen: gaan jongeren drinken omdat ze hangen, hangen omdat ze willen drinken, of allebei?

Er zijn geen wetenschappelijke onderzoeken gevonden die inzichten bieden in de relatie tussen alcoholconsumptie aan de ene kant en veelvoorkomende criminaliteit zoals inbraak, fietsendiefstal, autodiefstal en zakkenrollerij, of buurtproblemen zoals mensen lastigvallen op straat, tasjesroof, drugsoverlast, burenoverlast, graffiti, zwerfafval en hondenpoep aan de andere kant.

De aanpak van alcoholgerelateerd uitgaansgeweld

De uitkomsten van de CCV-trendanalyse leveren een aantal bruikbare inzichten op voor de aanpak van uitgaansgeweld. Zo kan uit onderzoek naar geweld onder jongeren met agressieve neigingen worden geconcludeerd dat een doelgroepspecifieke benadering nodig is. Zo'n benadering is ook verstandig gezien de studies die laten zien dat alcoholgerelateerd geweld vooral voorkomt bij subgroepen waarin geweld acceptabel wordt gevonden en waarin een sterke behoefte aan onderlinge 'bonding' bestaat. Daarnaast lijkt een locatiespecifieke benadering een must, aangezien diverse onderzoeken aantonen dat agressie zich sneller voordoet in openbare ruimtes dan binnen horecagelegenheden. Ook heeft een Australisch studie een verband aangetoond tussen de hoeveelheid alcoholverkooppunten in een wijk en het aantal geweldsincidenten. Bovendien is aandacht voor indrinken (bijvoorbeeld in hokken en huiskamers) vereist, omdat alcoholconsumptie vóór het uitgaan de kans vergroot op vechtpartijen tijdens het stappen.

Effectiviteit van maatregelen tegen alcoholgerelateerde criminaliteit, buurtproblemen en onveiligheid

Jammer genoeg is er, zoals het Trimbos Instituut enkele jaren geleden al heeft opgemerkt, relatief weinig onderzoek verricht naar de effectiviteit van maatregelen tegen alcoholgerelateerde criminaliteit, buurtproblemen en onveiligheid. Wel kunnen, op basis van internationale reviews, veelbelovende en minder veelbelovende aanpakken worden geïdentificeerd. Zo is volgens de World Health Organization vooral heil te verwachten van alcoholbelasting, strenge handhaving van een minimumleeftijd voor het mogen kopen van alcohol, een overheidsmonopolie op alcoholverkoop via de detailhandel, juridische aansprakelijkheid voor alcoholverkopers in de horeca, en een strikt gehanteerd horecabeleid om dronken personen geen alcohol te schenken.

Voorlichting, met name massamediale campagnes die niet worden geflankeerd door andere maatregelen, heeft daarentegen maar zeer beperkte invloed op alcoholconsumptie, blijkt uit onderzoek van onder andere STAP. Ook de effectiviteit van vroege sluitingstijden, een verhoging van alcoholprijzen en alcoholverboden is omstreden. Want deze interventies sorteren op sommige locaties wel effect, maar op andere weer niet.

De CCV-trendanalyse heeft geen wetenschappelijk (verantwoord) onderzoek gevonden naar de effecten van actuele maatregelen zoals: een alcoholverbod tijdens evenementen (bijvoorbeeld carnaval), een poli voor jonge alcoholverslaafden, een verbod op alcoholreclames op tijdstippen waarop kinderen tv kijken, blaastesten bij schoolfeesten (om te controleren of jongeren hebben ingedronken), de aanpak van hokken en keten, de aanpak van illegale feesten (om drankmisbruik onder minderjarigen te voorkomen), een verbod op alcoholreclames in bioscopen, een verbod op happy hours en collectieve horecaverboden.

Opvallende uitkomsten uit de CCV-trendanalyse

Een aantal opvallende uitkomsten van de trendanalyse:

- Mensen met een neiging tot agressief impulsief gedrag gaan vaker naar bars waarin al veel geweld plaatsvindt; het is mogelijk dat deze locaties opzettelijk worden uitgezocht om frustratie of boosheid te kunnen uiten. Dit kan betekenen dat de aanpak van uitgaansgeweld gebaat kan zijn bij een specifieke focus op hot spots.
- Het risico op alcoholgerelateerd geweld speelt vooral bij zware drinkers en bingedrinkers. Deze groepen zijn ook geneigd om alcohol te gebruiken als excuus voor hun gedrag of om de negatieve gevolgen van drank te onderschatten.
- Bij jongeren bij wie alcohol een toename van geweld veroorzaakt, heeft het gelijktijdig gebruik van marihuana geen invloed. Beleid gericht op het tegengaan van alcoholgerelateerd jeugdgeweld vereist daarom een grotere focus op alcohol dan op marihuana-gebruik.
- Het bezit van een wapen heeft een grotere invloed op geweldsescalaties dan alcoholconsumptie. Om ernstige geweldsincidenten te voorkomen, kan controle op wapenbezit (bijvoorbeeld via preventief fouilleren) daarom van belang zijn.
- De precieze omvang van de invloed van alcoholmarketing op drinkgedrag is moeilijk te bepalen, maar lijkt in beperkte mate wel aanwezig. Een verbod op alcoholreclame zou daarom een veelbelovende maatregel kunnen zijn om schadelijke gevolgen van alcoholconsumptie, waaronder criminaliteit, te verminderen.
- Europees onderzoek geeft aanwijzingen dat advertenties voor prijsacties, zoals happy hours of 'drink all you can'-promoties, ertoe leiden dat jongeren tijdens het uitgaan grotere hoeveelheden alcohol drinken. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een verbod op (reclames voor) prijsacties bovenmatig alcoholgebruik zou kunnen verminderen.
- Bij het toepassen van alcoholverboden op hotspots bestaat een reëel risico van verplaatsing van de problematiek.
- Verschillende onderzoeken noemen de positieve effecten van regelmatig snacken tijdens het uitgaan. Door gedurende de uitgaansavond af en toe iets te eten, wordt de kans op impulsieve agressie verminderd. Bovendien worden op deze manier escalaties rond snackbars op hot times vermeden.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

De relatie tussen alcoholconsumptie en veiligheidskwesties zoals overlast door hangjongeren, slooproutes rond uitgaansgebieden en knokken in kroegen lijkt op het eerste gezicht vanzelfsprekend. Maar over de aard van de verbanden tussen drinkgedrag, (jeugd)criminaliteit en (jongeren)overlast is nog weinig bekend. Dat komt naar voren in de trendanalyse over jeugd & alcohol die het CCV in het voorjaar van 2009 uitvoerde. De wetenschappelijke literatuur over alcoholgebruik biedt weinig inzichten in het hoe en waarom van alcoholgerelateerde criminaliteit, buurtproblemen en overlast, blijkt uit de verkenning van recent onderzoek. Bovendien liggen de kosteneffectieve maatregelen tegen de problematiek niet voor het oprapen.

Het CCV heeft op basis van de beschikbare kennis een aantal veelbelovende beleidsrichtingen en kansrijke aanpakken geïdentificeerd. Daarbij is een terugkerend thema dat voorlichting alléén - zonder flankerende maatregelen in de handhavende sfeer - geen effect sorteert. Een benadering die zich richt op de mate van alcoholconsumptie, persoonskenmerken én omgevingsfactoren heeft de grootste kans van slagen.

LITERATUURVERWIJZINGEN (SELECTIE)

Bart Alders, Miriam Kramer, Joyce van Erp, Get miér euver minder: alcohol- en ander druggebruik van hangjongeren in de wijken Mariaberg en Daalhof te Maastricht, maart 2008-oktober 2008, Mondriaan Verslavingspreventie, Sittard, 2008.

Peter Anderson, Dan Chishalm, Daniela C. Fuhr, Effectiveness and cost-effectiveness of policies and programmes to reduce the harm caused by alcohol, *The Lancet*, 2009, 373 (9682), 2234-2246.

E. Bacskai, I. Pintye, J. Gerevich, The influence of alcohol use and violent behavior on the beliefs related to alcohol use and aggression, *Psychiatria Hungarica*, 2006, 21 (1), 68-76.

B. Bieleman, S. Biesma, M. Jetzes, Sluitingstijdenregimes in Nederlandse gemeenten, Groningen, IntraVal, 2002.

Sarai Boelema, Tom ter Bogt, Regina van den Eijnden, Jacqueline Verdurmen, Fysieke, functionele en gedragsmatige effecten van alcoholgebruik op de ontwikkeling van 16-18 jarigen, Utrecht, Universiteit Utrecht/Trimbos Instituut, 2009.

Sybren Cnossen, Alcohol Taxation and Regulation in the European Union, CPB discussion paper no. 76, CPB, Den Haag, november 2006.

Evert Dekker (red.), Beleid onder invloed. Alcoholpreventiebeleid in Nederland, STAP, Utrecht, 2006.

Gavin Dingwall, Alcohol and crime, Willan Publishing, Collumpton, 2006.

I. van Erpecum, Van afzijdigheid naar betrokkenheid, Den Haag, ministerie van Justitie, 2005.

European Alcohol and Health Forum, Does marketing communication impact on the volume and patterns of consumption of alcoholic beverages, especially by young people? A review of longitudinal studies, 2009.

Richard Felson, Jukka Savolainen, Mikko Aaltonen, Heta Moustgaard, Is the association between alcohol use and delinquency causal or spurious?, *Criminology*, 2008, 46 (3), 785-808.

Anne Fox, Sociocultural factors that foster or inhibit alcohol-related violence, in: Alcohol and violence. Exploring patterns and responses, Washington DC, ICAP, 2008, 1-28.

Harold D. Holder, Alcohol and violence: a complex nexus of drinking environment and drinking pattern, *Addiction*, 2008, 103, 78-79.

Karen Hughes, Zara Anderson, Michela Morleo, Mark A. Bellis, Alcohol, nightlife and violence: the relative contributions of drinking before and during nights out to negative health and criminal justice outcomes, *Addiction*, 2007, 103, 60-65.

J. Junger-Tas, M. Steketee, M. Moll, Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, mei 2008.

Dirk J. Korf, Annemieke Benschop, George Rots, Geweld, alcohol en drugs bij jeugdige gedetineerden en school drop-outs, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2005, 47 (3), 239-250.

Miriam Kramer & Hans Dupont, Nuije Hêlesje Wink. Alcohol- en ander druggebruik bij hangjongeren in Heerlen: een inventarisatie van de aard van het middelengebruik en van mogelijkheden voor preventie, april 2006-december 2006, Mondriaan Zorggroep, Sittard, 2006.

M. Kuo, H. Wechsler, P. Greenberg, H. Lee, The marketing of alcohol to college students: the role of low prices and special promotions, *American Journal of Preventive Medicine*, 2003, 25, 204-211.

André M. van der Laan, Martine Blom, Edward R. Kleemans, Lange- en korte-termijn risicofactoren voor ernstig delinquent gedrag, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2008, 50 (3), 248-263.

Lex Lemmers, Heleen Riper & Pim Cuijpers, Alcohol en uitgaansgeweld, *Maandblad geestelijke volksgezondheid*, 2005, 6, 395-410.

Kenneth E. Leonard, The role of drinking patterns and acute intoxication in violent interpersonal behaviors, in: *Alcohol and violence. Exploring patterns and responses*, Washington DC, ICAP, 2008, 29-55.

Michael Livingston, Alcohol outlet density and assault: a spatial analysis, *Addiction*, 2008, 103, 619-628.

S. Macdonald, P. Erickson, S. Wells, A. Hathaway, B. Pakula, Predicting violence among cocaine, cannabis, and alcohol treatment clients, *Addictive Behaviors*, 2008, 33, 201-205.

Ton Nabben & Dirk J. Korf, De combiroes: gecombineerd gebruik van alcohol met cannabis, cocaïne, XTC en amfetamine, Thela Thesis, Amsterdam, 2000.

Tim Newburn & Michael Shiner, Teenage kicks?: young people and alcohol: a review of the literature, York, York Publishing Services, 2001.

Dorothy Newbury-Birch, Janet Walker, Leah Avery, Fiona Beyer, Nicola Brown, Katherine Jackson, Catherine A Lock, Ruth McGovern, Eileen Kaner, Eilish Gilvarry, Paul McArdle, Venkateswaran Ramesh, Stephen Stewart, Impact of alcohol consumption on young people: a systematic review of published reviews, Newcastle University, 2009.

Lonneke van Noije & Karin Wittebrood, Sociale veiligheid ontsleuteld: veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, juli 2008.

Courtney Mireille O'Connor & Claire Dickson, Working with culture to prevent violence and reckless drinking, in: *Alcohol and violence. Exploring patterns and responses*, Washington DC, ICAP, 2008, 57-90.

Andrew J. Treno, Paul J. Gruenewalds, Lilian G. Remer, Fred Johnson, Elizabeth A. LaScala, Examining multi-level relationships between bars, hostility and aggression: social selection and social influence, *Addiction*, 2007, 103, 66-77.

Martin Verbeet, Notitie evaluatie en advies alcoholverbod Oosterpark, oktober 2008.

Jacqueline Verdurmen, Maureen van Oort, Jolanda Meeuwissen, Toine Ketelaars, Ireen de Graaf, Pim Cuijpers, Corine de Ruiter, Wilma Vollebergh, Effectiviteit van preventieve interventies gericht op jeugdigen: de stand van zaken. Een onderzoek naar de effectiviteit van in Nederland uitgevoerde preventieve programma's gericht op kinderen en jeugdigen, Trimbos Instituut, Utrecht, 2004.

Jacqueline Verdurmen, Manja Abraham, Michel Planije, Karin Monshouwer, Saskia van Dorsselaer, Ingrid Schulten, Jan Bevers, Wilma Vollebergh, Alcoholgebruik en jongeren onder de 16 jaar: schadelijke effecten en effectiviteit van alcoholinterventies, Trimbos Instituut, Utrecht, 2006.